

De Peel

Henny Gouls, voorjaar 2007

Er is een tijd geweest, dat de Peel een gebied omvatte, dat liep van Weert tot Grave. Door afgraving en ontginning is het grootste deel daarvan verloren gegaan. Behalve wat kleine restanten zijn er nu nog twee relatief grote peelgebieden: De Grote Peel, liggend in de driehoek Meijel, Asten en Nederweert, en de Deurnese Peel/Mariapeel, die ingeklemd ligt tussen Griendtsveen in het Noorden en Helenaveen in het Zuiden. De Deurnese Peel is van de Mariapeel gescheiden door de weg van Griendtsveen naar Helenaveen.

De Deurnese Peel en de Mariapeel liggen op de hooggelegen Peelhorst. De Grote Peel ligt in de lager gelegen Roerdalslenk. De voor verticaal watertransport ondoordringbare laag ligt in de Mariapeel en de Deurnese Peel op 25 meter onder het maaiveld. In de Grote peel is die 300 meter. De scheiding tussen de beide gebieden wordt gevormd door de Peellandbreuk. De dekzanden, die 10000 tot 12000 jaar geleden vanuit de toen droogstaande Noordzee zijn aangevoerd, hebben de hoogteverschillen aan weerszijden van de Peellandbreuk voor het grootste deel weer teniet gedaan.

Veeenvorming

De aangevoerde dekzanden verstoven weer en er ontstond een patroon van slenken en ruggen. Op de ruggen ontwikkelden zich bossen en in de slenken verzamelde zich water en ontstonden meertjes. In die meertjes is 8000 tot 10000 jaar geleden de veenvorming begonnen. In eerste instantie ontwikkelden zich drijvende waterplanten, zoals soorten fonteinkruid. Later kwam riet en weer later biez en zeggen. In een verder stadium ontwikkelde zich op de verlandende plaatsen bos van wilg, els en berk. Het zure milieu remde de afbraak van het materiaal en dat leidde tot veenvorming.

In chronologische volgorde ontstond er dus rietveen, biezveen, zeggenveen en bosveen.

Door het extreem voedselarme regenwater en het zure milieu ontstonden in een later stadium omstandigheden, die veenmosvegetatie toestonden. Het veenmos heeft geleid tot het ontstaan van veenmosveen. Zo heeft zich de laatste 10000 jaar een dik veentapijt ontwikkeld, waarvan het oudste deel een dikte heeft bereikt van 6 tot 8 meter. Veenmos groeit omhoog, maar aan de randen van een gebied vindt sterkere waterafvoer plaats, waardoor de groei wordt vertraagd. Zo ontstond er een bolvormige structuur. De venen worden lens- of koepelhoogvenen genoemd.

Het veenmos groeide niet alleen omhoog, maar ook zijwaarts, waardoor het zich steeds meer over de oevers van de slenken verspreidde. Hierdoor werden de andere vegetaties, waaronder ook bossen, door veenmos overwoekerd. Zo groeiden de veenmosdekens over de zandruggen naar elkaar toe om uiteindelijk één groot tapijt van veen te vormen.

Van onderen naar boven kan men de volgende gelaagdheid onderscheiden:

- De meerbodem
- Riet-, biez- en zeggenveen (laagveen)
- Bosveen of broekveen (laagveen)
- Zwartveen (oud veenmosveen) (hoogveen)
- Witveen of grauween (jong veenmosveen) (hoogveen)

De onderste veenlagen zijn relatief voedselrijk. De afzonderlijke plantenresten zijn vaak nog goed te herkennen.

Het zwartveen (de lagere lagen) is compact (door de druk) en het meest geschikt voor brandstof. Witveen is lossier van structuur en wordt meestal gebruikt als strooisel. Bij het

afgraven van veen werd het meestal als bonkveen, bolster of bolkaarde aan de kant gezet om het veel kostbaardere zwartveen te kunnen afgraven.

In de hier en daar nog aanwezige veenputten zijn de veenprofielen nog goed zichtbaar. Tussen het zwartveen en het witveen is een duidelijke grenslaag aanwezig. Deze is 2000 jaar oud en bestaat uit andere planten, waaronder veel wollegras. Dit wijst op een drogere periode aan het begin van onze jaartelling.

Turfwinning

Vanaf de 13^e eeuw werd er al veen gestoken voor brandstof. Dit gebeurde in 'eendagsputten'; dat wil zeggen, dat de putten de grootte en diepte hadden die een man in een dag kon graven. De volgende dag stonden deze putten weer vol water. Deze putten zijn her en der in de Peel nog terug te vinden. Vanaf 1850 vond industriële afgraving van het veen plaats. Toen werd de maatschappij Helenaveen opgericht. Later ook de maatschappij Griendtsveen en ook de Gemeente Deurne begon aan afgraving van het veen. Voor de afwatering en het vervoer van de turf (klot) werden afvoerkanalen gegraven. Wegens onenigheden tussen de diverse belanghebbenden werden verschillende afvoerkanalen gegraven: De Helenavaart, het Deurnes kanaal en het Griendtsveens kanaal, die alle afwaterden op de Noordervaart. Het Astens Peelkanaal waterde af op de Zuidwillemsvaart.

Flora

In een goed ontwikkeld en ongestoord hoogveengebied, zoals dat in Ierland nog wordt aangetroffen, leven alleen supergespecialiseerde planten, die kunnen gedijen in het zure en extreem voedselarme natte milieu: Veenmossoorten, korstmossen en sommige kruiden. Er groeien geen bomen.

Door turfsteken, ontwateren en atmosferische verontreinigingen zijn er storingssoorten ontstaan, zoals zachte berk, ruwe berk en pijpenstrootje.

In de oude veenputten (de putten staan vol water) vindt nog veenvorming plaats. Drijvend veenmos ligt als een tapijt over het water en biedt gelegenheid voor de groei van veenbes (ronde) zonnedauw, witte snavelbies, blaasjeskruid en lavendelheide. Naarmate de drijftil steviger wordt kunnen zich daarbij ook andere soorten voegen, zoals dopheide, struikheide, pijpenstrootje, snavelzegge, eenjarig wollegras en veenpluis. In een nog later stadium ook (zachte) berk. Op den duur raakt de veenput vol met afgestorven plantenmateriaal en een nieuw hoogveengebiedje is ontstaan.

In de wijken en vaartjes komt krabbescheer voor, drijvend fonteinkruid, gele plomp en zelfs de witte waterlelie. In de wijken groeit hier en daar het geel bloeiende blaasjeskruid, dat voorziet in zijn mineralen door kleine organismen, zoals watervlooien, uit het water te halen en te verteren (vergelijk zonnedauw).

Langs verlande oevers vindt men grote en kleine lisdodde, waterzuring met zijn grote bladeren, kalmoes, gewone wederik, egelskop, wolfsfoot en melkeppe.

Op de droogvallende slikjes komen daar nog bij de watervloer, egelboterbloem en knolrus. Op meer ontwikkelde plaatsen kan men dopheide, klokjesgentiaan, veenbes, tormentil en moeraswolfsklauw aantreffen.

Op de nog drogere gebieden, waar het veen verdwenen is, ontstaat struikheide en pijpenstrootje.

In de Mariapeel groeit op de overgangsgebieden van nat naar droog veel vossenbes (ook wel rode bosbes genoemd). Onder invloed van begrazing (open houden van het gebied) neemt deze plant in aantal toe.

Indien er geen beheersmaatregelen (o.a. begrazing) zouden worden genomen, zou de Peel snel dichtgroeien met berken; de zachte berk in de vochtige gebieden en de ruwe berk op de drogere plaatsen.

Berkenbos in natte zure voedselarme plaatsen noemt men veenheide-berkenbos. Andere planten, die hierin voorkomen zijn eenjarig wollegras, veenpluis, kleine veenbes, lavendelheide en veenmossen. Naarmate het gebied droger wordt ook dopheide vossenbes en struikheide.

Fauna

Het peelgebied is een groot, internationaal erkend, wetland en van grote betekenis voor de avifauna.

In de Peel komt de gladde slang voor. Ook de heikikker leeft er. Het mannetje van deze normaal bruine kikker wordt in de paartijd blauw, wat hem een tropisch uiterlijk geeft.

De enige vissoort, die in de zure vennen kan leven is het hondsvijsje. Dit is geen oorspronkelijke vis, maar ooit geïmporteerd.

De bezoeker van de Peel kan het grote aantal libellen niet ontgaan. Er leven wel 30 soorten. Ook vlinders komen er veel voor; er zijn 500 soorten nachtvlinders en 30 soorten dagvlinders geïnventariseerd.

Vogels in de peel:

- In de Peel leven veel kleine insectenetende zangvogels, zoals de blauwborst en de sprinkhaanzanger.
- De eendensoorten zomertaling, slobbeend, pijlstaart en kraakeend broeden er.
- Verder de weidevogels grutto, tureluur, wulp en watersnip.
- De moerasvogels zijn vertegenwoordigd door de waterral, het porseleinhoen en mogelijk nog de roerdomp, die voor 2000 nog met vijf broedparen vertegenwoordigd was.
- Van de zwarte stern broedde er in het recente verleden nog een kleine kolonie; volgens de laatste gegevens van de atlas van de Nederlandse broedvogels nog maar 3 paar.
- Van de roofvogels moet de bruine kiekendief genoemd worden en de libellenjager bij uitstek, de boomvalk.
- Opvallend zijn ook de kokmeeuwenkolonies. Het grote aantal kokmeeuwen in de kolonies staat borg voor een hels kabaal, want de kokmeeuwen verdedigen agressief en luid krijsend hun nesten tegen predatoren. Andere vogels, zoals fuut, geoorde fuut, dodaars en een aantal eendensoorten maken gebruik van deze bescherming door binnen de kolonie te broeden.
- De Peel is ook belangrijk als overwinteringsplaats voor verschillende soorten ganzen.

Elk jaar tijdens de trek gebruiken grote of kleine groepen kraanvogels de Peel als pleisterplaats tijdens de trek.

De Peel ligt op de trekroute van veel vogels en wordt daarom gebruikt voor het tellen van trekvogels.

Bron: *Het land van Peel en maas; natuurgebieden in Zuidoost-Nederland*; P. Bossenbroek; J. Hermans; J Smits; S. Vorstermans en F van Westreenen. Uitgever: SBB Roermond; ISBN 90 802976 15